

Rädslans geografi – om ”privata” kvinnor och ”offentliga” män

Kvinnors rädsla i stadens offentliga rum bör inte rättfärdiga mer övervakning och kontroll. Idag finns en tendens att privatisera offentligheten. Men det finns alternativ: trygghet kan betonas snarare än säkerhet.

CARINA LISTERBORN

Many women and much feminist writing have been hostile to the city, and recent feminist contributions to the discussion of urban problems have tended to restrict themselves narrowly to issues of safety, welfare and protection. This is a mistake, since it re-creates the traditional paternalism of most town planning. Women's experience of urban life is even more ambiguous than that of men, and safety is a crucial issue. Yet it is necessary also to emphasise the other side of city life and to insist on women's right to the carnival, intensity and even the risks of the city. Surely it is possible to be both pro-cities and pro-women, to hold in balance an awareness of both the pleasures and the dangers that the city offers women, and to judge that in the

end, urban life, however fraught with difficulty, has emancipated women more than rural life or suburban domesticity (Wilson 1992: 10).

Sammanförandet av en kritisk feministisk urbanteori med ett bejakande av det spännande storstadslivet – ”pro-cities and pro-women” – har visat sig vara svårt. I det inledande citatet kritiserar Elizabeth Wilson stadsplanerare för att bidra till att reproducera kvinnors hänvisning till ett skyddat förortsliv, samtidigt som hon går till angrepp mot en del av den feministiska forskningen. I sitt ställningstagande för staden, men mot ett

patriarkalt stadsbyggande finner hon inte automatiskt stöd i den befintliga feministiska rörelsen. Wilson pekar på en vit fläck, där vi saknar begrepp för att tala om sårbarhet och utsatthet utan att falla in i att tala om beskydd och kontroll. Frågeställningen är speciellt relevant i samband med diskussioner kring rädsla och trygghet i stadens offentliga rum, vilket är en företeelse som under 90-talet har blivit allt vanligare.

Den här artikeln handlar om relationen mellan rädsla, brottsförebyggande program och trygghetsskapande projekt, samt innehåller reflektioner över hur begreppen privat och offentligt kan användas i analysen av stadsrummet som arena för denna relation. Syftet är inte att utreda den komplicerade begreppsapparaten kring privat och offentligt, utan snarare att peka på hur de olika tolkningsmodellerna kan bidra till att förklara rädslans och trygghetens komplexitet. Inledningsvis beskrivs diskussionen kring "rädslans geografi", trygghet och brottsprevention genom att olika idéer, problemformuleringar och åtgärdsförslag skildras. Därefter tolkas de här företeelserna i ljuset av begreppen privat och offentligt för att på så vis synliggöra bakomliggande ideologier som kan ligga till grund för den stadsutveckling vi ser idag.

Rädslans geografi

Synliggörandet av kvinnors (köns)specifika erfarenheter är en del av kvinnorörelsens kamp. Kvinnorörelsens tidiga kamp, kallad den första vågens feminism, handlade om att ge kvinnor tillgång till offentligheten genom rösträtt och rätt till högre utbildning. Den andra vågens feminism handlade om synliggörandet av det privata, vilket har inneburit att föra fram situationer eller relationer från den privata sfären ut till offentligheten, till

exempel genom att belysa kvinnors obetalda hemarbete eller våld i hemmen. Men kvinnorörelsens senare kamp har också handlat om att synliggöra kvinnors erfarenheter i, och upplevelse av, den offentliga sfären. Rädslans geografi, det vill säga kvinnors rädsla för övergrepp i stadens offentliga rum, är ett exempel på en sådan fråga. Kvinnor har i detta sammanhang velat bekämpa manligt (sexuellt) våld, men man har också framfört kritik mot den stadsutformning och den sociala miljö som kan bidra till att skapa obehagliga platser i staden, och krävt åtgärder för ökad trygghet. Rädsla för överfall kan utgöra ett hinder för att röra sig fritt – en del kvinnor upplever denna rädsla så starkt att de väljer bort aktiviteter under kvällstid för att slippa behöva ta sig hem i miljöer som de upplever som otrygga.

Rädsla är ett forskningsobjekt i ett flertal discipliner – psykologi, etnologi, sociologi – men jag kommer här att tala om den rädsla som är relaterad till våld och övergrepp, alltså en rädsla för brott. Känslor är svåra att definiera som vetenskapliga begrepp, på grund av deras subjektiva och situationsbundna karaktär. Oundvikligen känner inte alla människor igen sig i beskrivningarna – de kan till och med verka provocerande för en del. Trots detta är känslor en viktig källa till förståelse av sociala fenomen eftersom känslouttrycken kan bidra till att avtäcka hur maktrelationer uppträder i vardagslivet.

Rädsla för brott uppmärksammades i slutet av sextioalet och början av sjuttioalet, i samband med att kriminologer genomförde nationella brottsofferundersökningar, först i USA, senare även i Storbritannien och andra europeiska länder. I de här undersökningarna fokuserades vardagliga egendomsstölder och hot riktade mot allmänheten (Smith 1987: 1f). I de statistiska undersökningarna blev det

tydligt att kvinnor uttalade en större oro och rädsla för brott än vad män gjorde. Studierna visade genomgående att kvinnor var mest rädda för överfall, men minst utsatta, medan unga män var mest utsatta för våld, men minst rädda.¹ Trots detta dröjde det innan feministiska forskare började intressera sig för kvinnornas rädsla för övergrepp i det offentliga rummet. Först uppmärksammades detta av sociologer och kriminologer, senare kom de feministiska geograferna att ge förståelsen av problemet en ny dimension genom att föra in ett rums perspektiv på problemet (Valentine 1989, Pain 1991, Painter 1992).

Gill Valentine (1989) genomförde en av de tidigaste större undersökningarna av "rädslans geografi" och begreppet *geography of fear* brukar hänföras till hennes arbete. Resultat från hennes forskning visade att kvinnor främst är rädda för sexuella övergrepp och att denna rädsla begränsar kvinnors rörelsefrihet. Valentine poängterar också att samhället och medierna ofta skyller på offret för att hon har varit "dum" nog att vistas på vissa platser efter mörkrets inbrott. Kvinnor tvingas att utveckla strategier för att minimera risken för överfall, därför att om något händer så kommer skulden till stor del att läggas på dem (Valentine 1989: 386). På så sätt förde Valentine in ett maktperspektiv på rädslan och omformulerade förståelsen av kvinnors rädsla. Hon pekade också på brister i de kvantitativa undersökningarna, vilka inte innefattade de vardagliga trakasserier kvinnor är utsatta för. Konsekvenserna av de statistiska undersökningarna blev att kvinnors rädsla ansågs irrationell, och istället för att vidta åtgärder mot de övergrepp kvinnor utsätts för blev resultatet att man föreslog "bättre" information till kvinnor om att de egentligen inte har något

att frukta. Kvinnor ansågs överreagera och överdriva hoten som de upplevde, medan män å andra sidan, framställdes som orädda och mer realistiska i sina bedömningar av hot. Inom den feministiska kriminologin däremot, betraktas kvinnors rädsla för våld som realistisk. Man menar att våldsbrotten generellt är få, men att kvinnor är drabbade i samma omfattning som män och alltså inte, som de flesta traditionella kriminologer tidigare hävdade, i mindre omfattning än män. De flesta våldsbrott sker i hemmen, generellt sett, men både kvinnor och män utsätts även för övergrepp i det offentliga rummet (Mooney 1997).

Enligt Elizabeth Stanko (1990) är våld något vi alltid måste förhålla oss till och hot om våld ingår som en del av vår vardagliga erfarenhet. Denna risk och rädsla lever vi ständigt med och vi hanterar den på ett omedvetet, kontinuerligt och på ett nästan rutinartat vis (Stanko 1990: 7). Hur trygga vi upplever oss vara handlar om hur privilegierade vi är ekonomiskt och socialt, menar Stanko. Den grad av säkerhet vi upplever är ett uttryck för vår position i samhället och de privilegier det medför (ibid: 16). Trygghet är alltså något vi köper oss till eller något som ingår i den sociala kategori vi tillhör. Stankos politisering av rädslan är intressant och provocerande.

Rädslans geografi har även behandlats i skönlitterär form i romanen *Rädslans geografi* av den finska författarinnan Anja Snellman som är starkt influerad av denna forskning.² I Snellmans roman finner sig inte kvinnorna i de övergrepp de utsätts för utan hämnas istället de män som utsatt dem för övergrepp. Genom att vända på maktrelationerna synliggör Snellman, liksom de feministiska forskarna gjort, kvinnors tysta kunskap om rädsla och förtryck. Jag vill dock inte här diskutera kvinnors eventuella

rätt att hämnas utan istället peka på att frågan om trygghet och rädsla har en ambivalent karaktär, då rädslan kan riskeras att användas i, vad jag menar, fel syfte.

Rädsloediskursens stigmatiserande effekt

Forskningen kring kvinnors rädsla har vuxit fram samtidigt med att *brottsprevention* har blivit ett vedertaget begrepp. Både räds-lans geografi och brottspreventionen har sina rötter i kriminologin, och är nära knutna till en praktik, det vill säga att syftet med forskningen är att åstadkomma konkreta förändringar. Kopplingen mellan forskning kring brottsprevention och utförandet av den är dock starkare än kopplingen mellan räds-lans geografi och konkreta åtgärder. Den feministiska analysen har däremot bidragit till att problematisera frågan om rädsla.

Att arbeta med trygghet är en ambivalent verksamhet – en balansakt mellan att synliggöra kvinnors situation och samtidigt undvika att förstärka rådande maktrelationer i samhället. Det finns en risk för att kvinnors rädsla, som diskursivt begrepp, används i syfte att legitimera redan existerande exkluderingsprocesser, och det är därför viktigt att uppmärksamma att en maktsvag grupp inte ställs mot en annan utsatt och marginaliserad samhällsgrupp. Genom införandet av olika kontrollåtgärder i syfte att skapa trygga miljöer för en viss grupp riskerar andra grupper att uteslutas, till exempel ungdomar. Det är inte ett mångfasetterat stadsliv med olika grupper av människor i stadens offentliga rum som hotar kvinnor. Tvärtom menar jag att ett homogent socialt liv och ett segregerat samhälle kan ge en negativ samhällsutveckling och därtill en försvagad demokratisk debatt som i förlängningen kan bidra till att ett otruggt stadsrum utvecklas.

En annan risk med forskning kring räds-

lans geografi är att rådande könsuppfattningar förstärks. Uppmärksamheten på kvinnors rädsla riskerar att befästa kvinnors roll som svaga och utsatta. Till exempel menar författarparet Julie Kathy Gibson-Graham att forskning med fokus på kvinnors rädsla använder sig av besmittade begrepp. Genom vad de benämner som "rape-script", framställs kvinnors kroppar och kvinnlig sexualitet i rumsliga termer som "tomma" i avvaktan på att bli invaderade/intagna/formade (1997: 310). Talet om "räds-lans geografi" kan alltså innebära ett reproducerande av rädslan.

Av de båda problem som jag har pekat på här har egentligen bara det senare, reproducerandet av könsstereotyper, uppmärksamats av forskningen, medan risken för att rädsla ska verka som legitimering för kontrollerande åtgärder inte har diskuterats inom detta fält. Kritiska perspektiv har bland annat framförts av Pain (2000), som menar att kvinnors rädsla endast kan åtgärdas genom att deras position förstärks i samhället, och Koskela (1999) har försökt visa på kvinnors styrka och mod, genom att lyfta fram deras strategier för att trotsa sin rädsla och de sociala normer som begränsar deras rörelsefrihet.

Kopplingen mellan mediernas inflytande och rädsla har också visat sig vara en relevant ingång till förståelsen av problemet. Medierna anklagas ofta för att överdriva omfattningen av brottsligheten (Smith 1989, Daly och Chasteen 1997). De minst sannolika brotten är de som ges mest plats i medierna, och kvinnors uppfattning om hot om sexuell våld har till stor del sin källa i medierna. Till exempel antyder rädslan för våld i offentliga rum mediernas stora inflytande, då det mesta våldet i verkligheten sker i hemmet mellan människor som känner varandra (Tiby

1991). Mediernas ansvar för att informera allmänheten om var överfall har skett skapar samtidigt en svår balansgång mellan vad som bör rapporteras och vad som bör utelämnas. Kanske är det egentligen en fråga om *hur* snarare än *vad* som rapporteras.

Kritiken mot stigmatiseringen av kvinnor som offer och framställningen av staden som en farlig miljö är viktig och skärper kraven på forskningen inom fältet, det vill säga hur begrepp, teorier, metoder och kunskap används och produceras. Denna kritik kan leda till att rädsla allt mer kommer att betraktas som oskiljaktig från sociala och ekonomiska aspekter, och inte längre fokuseras på brott som i den tidigare forskningen. Aspekter som bostadsmiljö, arbetslöshet, stadsplanering, social marginalisering, fattigdom, kön och etnicitet bör således inkluderas i frågeställningarna. Rädslan förstås då i sin sociala, kulturella och rumsliga kontext, och denna situationella förståelse kan förhoppningsvis leda till en insikt om att det inte finns *en* lösning på problemen, eftersom det inte finns *ett* problem – de är i själva verket mångfaldiga. I de åtgärdsprogram som idag formuleras för att skapa tryggare städer är detta viktiga aspekter som inte får glömmas bort.

Rätten att slippa skyddas

I syfte att minska rädsla och skapa tryggare städer med mindre kriminalitet har åtgärder vidtagits från flera håll – polisiärt, privat, kommunalt och statligt. Åtgärdsförslagen som både innebär sociala åtgärder och ingrepp i den fysiska miljön har utvecklats runt om i världen under de senaste decennierna inom ramen för brottsförebyggande och trygghetsskapande projekt. Trygghet associeras då i många fall med skapandet av en privat sfär, där människor har kontroll över vem som vistas i det offentliga rummet. Det

kan till exempel ske genom att bygga in köpcentra. Butiksägarna får då möjlighet att bevaka gränserna för området med vakter och kan på så vis utestänga dem som inte är välkomna in. Det blir också lättare att installera övervakningskameror i dessa inomhuscentra. Skapandet av det privata rummet förväntas innebära att människorna som vistas där tar ansvar för sin miljö och själva utövar en social kontroll över varandra. Det privata i detta sammanhang handlar om en ekonomisk privatisering av stadsrummet, gator och torg, som genom byggnadsmässiga arrangemang tar ytor ifrån det tidigare offentliga rummet. Men det handlar också om en privatisering i betydelsen av vilket beteende som accepteras inom denna fysiska ram. Det beteende som förväntas påminner om det vi tillåter i vår närmaste omgivning.

Strävan efter det privata utgår från idéer om att skapa gemenskap och grannsamverkan, men det innebär också en fysisk utformning, där murar och staket kan markera vad som är privata respektive offentliga områden. Privatiseringen kan ske stegvis: man börjar med att stänga in ett tidigare offentligt område med staket. Sedan förstärks dessa och så småningom har området tagits i besittning av vissa grupper. Bostadsområden kan också byggas med denna avsikt från början, till exempel i form av *gated communities*, en form av inhägnade bostadsområden. Baksidan av denna privatisering av det offentliga rummet är dess exkluderande effekter, då det privata innebär att vissa individer eller grupper i samhället inte längre har tillträde till det som kunde ha varit ett offentligt rum. Men det är inte alltid utifrån ekonomiska förutsättningar som rum privatiseras, även andra former av maktutövning kan användas, som när grupper genom sitt våldsamma beteende eller aggressiva uttryck skrämmer bort andra

individer.³ Det är kanske inte att betrakta som en trygghetsskapande privatisering av det offentliga rummet, men det kan beskrivas som en källa till upplösning av det offentliga rummet som arena för det demokratiska samtalet.

Inom ämnesområdena stadsbyggnad och arkitektur används ofta begreppen privat, halvprivat, halvoffentligt och offentligt som en gradskala för att beskriva olika utformningstyper av bebyggelsemiljöer (se till exempel Newman 1972, Lieberg 1992) och det beteende som kan förväntas i dessa olika typer av rum. I brottsförebyggande projekt används ofta denna terminologi för att definiera ansvarsområden och grad av social kontroll. Samtidigt finns det inga självklara gränser – det är ofta en förhandlingsfråga om vilket utrymme som anses vara privat (eller halvprivat) eller offentligt (eller halv-offentligt). Arkitekten Oscar Newman (1972), som kanske är den mest tongivande än idag inom brottsförebyggande planering, utvecklade en teori kring dessa begrepp där han menade att bostadsområden måste utformas så att de boende kan övervaka området och ha kontroll över vilka som passerar genom de gemensamma ytorna.

Frågor kring rädsla och trygghet berör vårt samhälle på flera plan och ämnet är känslomässigt laddat. Efter att ha studerat ett flertal olika brottspreventiva och trygghetsskapande projekt, nationellt och internationellt (med fokus på västvärlden), har jag noterat att inriktningarna kan formuleras kring två huvudsakliga tendenser. De två mest förekommande perspektiven på trygghet utgår antingen från *säkerhet*, där frågan om moral i bemärkelsen normstärkande regleringar genom kontroll är i fokus, eller *trygghet*, där maktrelationer görs tydliga, vilket bland annat ett fåtal

(feministiska) projekt har uppmärksammat. Dessa två perspektiv förefaller mer eller mindre oförenliga (Listerborn 2000).

Säkerhet eller trygghet

I den brottspreventiva diskursen kring ett säkerhetstänkande ingår alldeles tydligt en ambition att höja medborgarnas norm- eller moralnivå genom kontrollutövande, till exempel i nolltoleransprojekt och vissa ungdomssatsningar. Inriktningen hänger starkt samman med uppfattningen att kriminaliteten har ökat och att det sker en moralupplösning i samhället. Den kritik som framförs mot denna typ av normhöjande projekt är dock inte oproblematisk ur ett feministiskt perspektiv. Ofta omnämns kvinnors rädsla, av kritiker mot kontrollsamhället, som oproportionerligt stor i förhållande till reella risker och betraktas därmed som uttryck för något slags ”moralisk panik”, det vill säga att rädsla och otrygghet utgör grogrund för moraliver som i sin tur legitimerar kontrollutövande åtgärder. I svepande formuleringar om framväxten av ett kontrollsamhälle inkluderas även kvinnors reella erfarenheter av rädsla och hot från män. Jag vill hävda att kritik mot ett kontrollsamhälle kan föras fram samtidigt som kvinnors upplevelse av rädsla tas på allvar. Vem har rätt att ifrågasätta någon annans upplevelse av utsatthet och sårbarhet?

Kameraövervakning, inglasade köpcentra, inhägnade bostadsområden, grannsamverkan mot brott – metoderna att skapa trygghet och minska brottsligheten är många. Och i de flesta fall handlar tryggheten om att vi ska kontrolleras och övervakas. I USA har säkerhet blivit en stor och lönsam affärsidé. Även i Europa är säkerhet och trygghet en central planeringsaspekt vid nybyggande. Secured by design (SBD) är en engelsk

kvalitetsmärkning för byggnader som uppfyller ett antal krav på tekniska brottsförebyggande åtgärder. Ett liknande system har införts i Nederländerna. I Danmark har Danska Ingenjörssföreningen sedan tio år tillbaka utfärdat rekommendationer för att bygga brottspreventivt (Boverket 1998: 40). Överallt i världen utvecklas strategier för att hantera kriminalitet.

Att bygga in och skydda är inget nytt påfund. Historiskt sett har en av stadens viktigare uppgifter varit att skydda invånarna mot överfall. Men den globala ekonomiska skiktningen och rädslan för olikhet som idag utvecklas hotar att utarma städerna genom skapandet av självtillräckliga avgränsade enklaver. De ekonomiskt svagare grupperna utesluts och hänvisas till en offentlighet där ingen makt och inget inflytande över samhällsordningen längre är förlagd. I USA har sedan ett antal decennier bostadsområden i form av *gated communities* blivit allt vanligare. I dessa bostadsområden råder begränsad tillgänglighet genom att det som vanligtvis brukar vara offentliga ytor har privatiserats. Där erbjuds bland annat säkerhet genom bevakning, vägunderhåll, rekreativmöjligheter och sophantering för dem som betalar. Det är privatiserade enklaver som efterhand övertar vad som tidigare har varit den offentliga sektorns roll, och de har föga samarbete med det övriga omkringliggande samhället. De som har råd tillåts ingå medan andra utesluts. Med kärnfamiljen som ideal utformas en tillvaro där man rör sig mellan olika centra för boende, avkoppling, shopping och nöjen (Blakely och Snyder 1997). Kontrolltänkandet, eller längtan efter samhörighet, som *gated communities* är ett uttryck för, kan ses som en reaktion på den offentliga stadens upplösning, men denna samhörighet genererar i sig också rädsla genom att nya

övergivna ytor och områden skapas som en bieffekt av inhägnandet. Baksidor och mellanrum orsakade av trafiksystem, en funktionsuppdelad stadsstruktur och utglesning skapar obefolkade ytor som kameraövervakas för att förhindra skadegörelse. Bostadsområdet skyddas med portkoder och bevakning, och ju räddare människor blir, desto fler ytor blir baksidor och mellanrum. Det blir en ond cirkel som motverkar den öppna och tillgängliga staden med spontana möten mellan olika individer.

Även i Sverige erbjuds människor trygghet på denna nivå. Till exempel har Skanska börjat producera bostadsområden av idealstads-karaktär. Det är mer eller mindre avgränsade bostadsenklaver där tryggheten ligger i att skapa en gemenskap mellan de boende och att tydligt markera de yttre gränserna. I Sverige finns nu en köpstark kundgrupp som är beredd att betala för denna typ av boende. De svenska bostadsområdena har inte den extrema form av gränsbevakning som kan ses i amerikanska *gated communities*, men genom exklusiv utformning och ett specifikt rekreativutbud attraherar de familjer med likartad livsstil och hög ekonomisk standard. I de här typerna av bostadsområden finns sällan någon genomfartstrafik, och i Sverige planeras dessa områden i attraktiva lägen nära hav eller sjö. I en artikel i *Dagens Nyheter* (990815) säger representanter från Skanska: "att bygga bostadsområden som små öar är nog vår tids arkitektur" och att "det är en trygghet för människor som flyttar hit [Gåshaga, Lidingö] att de vet att det är människor som är som de själva som kommer att bo i området".

Andra kommersiella aktörer är de företag som producerar säkerhetsutrustningar eller säljer bevakningstjänster. Många företag ser idag att en framgångsrik företagsutveckling

ligger inom fältet för teknisk säkerhetsutrustning. Det kan handla om att utveckla ännu bättre lås, övervakningskameror, larmutrustningar, stöldskyddsmärkning, jalousier och säkrare galler. I reklamen för dessa produkter appellerar man till människors rädsla för att behöva möta sociala problem. Övervakningskameror är ett annat exempel på teknisk säkerhetsutrustning som har fått en ökad användning. Antalet tv-övervakningsutrustningar i butiker har ökat markant sedan 1 juli 1997 då en ny lag för kameraövervakning infördes. Syftet med lagändringen var att det skulle bli lättare att få installera övervakningskameror för att förebygga brottslighet. Butiksägare behöver inte längre be om tillstånd för kameraövervakning, utan endast anmäla att de har satt upp kameran (Listerborn 2000).

Sådana incitament ger en dyster framtidsbild för det öppna, spännande offentliga stadsrummet, och när den fysiska planeringen i allt högre grad domineras av marknadskrafterna är det onekligen svårt att se en annan utveckling. Men det finns exempel på alternativa angreppssätt, vilka kan ha sin utgångspunkt i feministiska analyser av rädsans geografi som belyser rädslan med ett maktperspektiv, samtidigt som de arbetar för att motverka synen på staden som dekadent och i behov av kontrollåtgärder.

Maktperspektiv på kön och rum

I en djupare mening är rädsla att betrakta som ett analytiskt verktyg för att diskutera hur maktrelationer kommer till uttryck i stadsrummet och hur subtilt denna makt verkar. Trygghetsprojekt kan ur det perspektivet ha en emancipatorisk potential genom att de bidrar till att öka kvinnors (och alla andras) tillgänglighet till staden. Åtgärderna måste väljas utifrån en medvetenhet om det är

trygghet eller kontroll som eftersträvas – det innebär nämligen inte nödvändigtvis samma insatser. Kameraövervakning kan till exempel verka normstärkande genom kontroll, men upplevs inte av alla medborgare som trygghetsskapande i betydelsen att öka tilliten mellan människor. I en finsk studie visade det sig att många kvinnor upplevde kamerorna antingen som ineffektiva eller som uttryck för en voyeuristisk blick och där människan bakom kameran kändes anonym, eller till och med opålitlig (Koskela 1999).

Säkerhet genom kontroll innebär att någon tar sig rätten att bevaka andra människors handlingar. Gränsen för vilka beteenden som anses vara acceptabla sätts av de normskapande auktoriteterna. Åtgärder som utgår ifrån en maktanalys borde därför rimligen bli annorlunda än de som utgår från kontrollerande verksamheter. Det handlar inte om att skapa fler möjligheter till att beskydda kvinnor, utan om att beskydd inte ska behövas – rätten till staden är allas. Frågan berör sociala relationer generellt, liksom relationer i och till den byggda miljön. Genom att argumentera för tillgänglighet till staden i stället för säkerhet kan kanske ett kontrollsamhälle undvikas. Ett sådant angreppssätt har prövats i Toronto, Kanada.

För Toronto har trygghetsprojektet blivit framgångsrikt och en del av marknadsföringen av staden. Projektet skiljer sig markant från andra trygghetsprojekt genom att man har valt att se närmare på de attityder och ansvarsfördelningar mellan könen som kan vara en del av grunden till problematiken, och man vänder sig både till kvinnor och män i sitt utåtriktade arbete. Förebyggande av våld mot kvinnor har varit i fokus för detta arbete.

I Kanada fick problemet hög prioritet efter ett attentat där 14 kvinnliga ingenjör-

studenter mördades i ett klassrum vid universitetet i Montreal 1989. I Toronto fick då kvinnogrupperna, som sedan tidigare drivit frågan om våld mot kvinnor, gehör från regering och kommun. Professor Gerda R. Wekerle, som har arbetat aktivt med frågorna, beskriver det som en utveckling i flera steg där kvinnorörelsen i ett inledande skede försökte etablera frågan om våld mot kvinnor som en politisk fråga, men motarbetades av regeringen som ville se det som ett privat och opolitiskt problem. Nästa steg var när regeringen ville begränsa debatten till specifika typer av våld, till exempel familjevåld. När frågan, genom påtryckning från kvinnogrupper, sedan politiserades breddades debatten och kom att inkludera åtgärder för att minska våldet mot alla kvinnor oavsett plats (Wekerle and Whitzman 1994).

Toronto Safer Cities Committee bildades 1989 med syftet att försöka stoppa våld mot kvinnor i hemmet, på arbetsplatser och på gatorna. Genom ett helhetsperspektiv, med människan i centrum, har man försökt angripa problemen på flera nivåer samtidigt. I Toronto har man satsat på ett brett grepp med en helhetssyn på samhälle och stad, där människan sätts i centrum istället för egendomar och materiella värden.

Den kanadensiska regeringen stödde kvinnogruppernas initiativ genom att finansiera nationella och lokala program. Safer Cities-programmen har utvecklats för att verka på flera plan: genom stöd till grupper som arbetar förebyggande mot våld, utvecklande av organisationsstrukturer som involverar medborgare i beslutsfattandet, utbildning, och genom att stärka medborgarna till att bli experter på urban säkerhet. Arbetet är uppbyggt utifrån en dokumentation av människors syn på vad som gör dem trygga respektive otrygga. Därefter har man gjort

mikro-analyser på de offentliga platser där övergrepp/överfall har skett och man studerar även hur förövare använder det offentliga rummet. I sitt förarbete genomförde Toronto-gruppen en studie över var i det offentliga rummet 29 överfall skett, och man kom fram till att funktionsuppdelning av markanvändning var en stor riskkälla. Mellan bostadsområden, kommersiella centra och större vägsystem som denna stadsstruktur medför, skapas nämligen ödsliga mellanrum. Flera av de överfall som analyserades hade skett i sådana mellan-områden.

De kanske mest framgångsrika åtgärderna har varit de som genomförts inom kollektivtrafiken. På busslinjer har *request stop* införts, där kvinnor får stiga av var de vill under kvälls- och natturerna, och chauffören ser då till att ingen följer efter kvinnan. På tunnelbanan har en yta utformats med möjlighet till direktkontakt, både genom en kamera och en telefon, med personal i biljettluckan. Kameran verkar i detta sammanhang inte som en övervakare, utan som ett kommunikationsmedel. Personen som befinner sig under kamerans öga vet vem hon kommunicerar med och detta är en stor skillnad i synen på hur övervakningskameror ska användas. Dessutom tränas all personal i att hantera situationer med våld och hot. Detta är inte minst viktigt för att inte kvinnors upplevelser av hot ska riskera att ignoreras av okunniga vakter. Vidare har hissar utformats i genomsiktligt material och placerats öppet för att undvika att skapa trånga och mörka passager som upplevs som obehagliga. Öppenhet, utbildning och interaktion har varit några ledord i detta arbete.

Kanske kan denna typ av arbete vara en väg till en positiv cirkel – kvinnor törs gå ut, platser intas med större jämlikhet och därmed minskas behovet av kontroll. Kanske

kan det motverka den onda cirkeln av kriminalitet som leder till ökad rädsla, som bidrar till ökad kontroll, vilket i sin tur utesluter än fler grupper.

"Privata" kvinnor och "offentliga" män

Staden är en rumslig utformning samtidigt som det är en juridisk enhet, en politisk arena och en kulturell arena. Sida vid sida existerar juridiska, rumsliga, ekonomiska, kulturella och sociala funktioner och definitioner – och de är på flera sätt relaterade till köns- och klassrelationer. Att tala i termer av privat och offentligt medför svårigheter eftersom dessa sfärer definieras olika utifrån olika disciplinernas intresseområden. Ett fysiskt avgränsat rum kan signalera att det är privat medan det juridiskt inte behöver vara definierat så. De sociala relationerna kommer då antagligen att anpassa sig efter den rumsliga utformningen snarare än den juridiska. En offentlig organisation kan befinna sig i en lokal som av de flesta upplevs som privat. Likaså kan arbete (en offentlig företeelse) utföras i privata hem – så är till exempel fallet vid hemvård. En av tradition privat kulturell företeelse är till exempel telefonsamtal mellan vänner, något som numera sker öppet och högljutt i det offentliga rummet. Handlingar som vi vanligtvis betraktat som privata behöver inte ske i ett privat rum och offentlighet innebär inte alltid allmän tillgänglighet.

Begreppet *offentlig* kommer från tyskans *öffentlich* som betyder öppen och tillgänglig, men redan under 1700-talet kom det att innefatta betydelser av det allmänna och det gemensamma. Denna dubbla betydelse bär begreppet med sig än idag. Enligt Mats Lieberg har denna dubbelhet givit oss åtminstone två olika tolkningar: "Den ena utgörs av den politiska/ideologiska betydelsen och omfattar den sociala medborgarrätten med of-

fentligheten som bindande norm. Denna offentlighet är idag i hög grad professionaliserad och institutionaliserad" (Lieberg 1992: 97). Den utveckling som har givit den andra tongivande betydelsen "består i utbredningen av sfären av offentliga kontakter överhuvudtaget, dels genom personliga möten, dels genom moderna kommunikationsmedel, d v s offentlighetens utsträckning som faktum. En viktig del av denna offentlighet utgöres av gatans offentlighet" (Lieberg 1992: 97). I sin studie av ungdomars användande av det offentliga rummet preciserar Lieberg (1992: 98) stadens offentlighet till "offentliga platser respektive offentliga lokaler och anläggningar", samt talar om "en social sfär eller ett socialt sammanhang" som syftar till de aktiviteter och socialt liv som omger sådana platser. Men hur gaturum och lokaler används och upplevs i ett mer vardagligt perspektiv är mer komplicerat än vad en begreppslig uppdelning kan omfatta, vilket jag pekat på ovan. Användningen av plats, den sociala sfären som Lieberg talar om, förändrar sig över dygnet och med vem som intar rummet. Staden som en öppen arena för alla stämmer inte alltid överens med den upplevda verkligheten. Den möjliga interaktion, tillfälliga möten av olika karaktär som kan ske i det offentliga rummet, beskärs av de olika sociala relationer vi ingår i. De är kanske i princip möjliga men inte på lika villkor för alla individer.

Begreppens oklara definitioner kan förklaras av deras långa historiska användning, från den grekiska kulturen till idag. Den uppdelning mellan privat och offentligt vi numera hänvisar till formades under den (västerländska) borgerliga kulturens framväxt under 1700-talet. Det var de nya kommersiella handelsformerna som behövde en gemensam arena att utbyta varor och tjänster

på (Habermas 1994). Formen för det offentliga samtalet har därefter ständigt ändrat skepnad och vad som definieras som privat respektive offentligt är under ständig omvandling. Det är i ett samspel med varandra som det privata och det offentliga kan definieras. I de ovan nämnda införda kontrollåtgärderna kan vi kanske därför tala om en privatisering av ett tidigare offentligt rum.

För att utbyta kunskap och erfarenheter eller fatta beslut om den gemensamma samhällsordningen behöver vi inte längre mötas på en offentlig arena i ordets fysiska bemärkelse. Staden har alltmer förlorat sin betydelse som mötesplats för samhällsdebatt, men den urbana miljön är fortfarande mer än bara en transportsträcka mellan olika "stationer" och kanske är den fortfarande mer central för det offentliga samtalet än vi antar. Hur vi tänker kring städer och stadsliv skiljer sig åt mellan individer och kulturer, men en av stadens viktigaste tillgångar är antagligen dess användning som mötesplats – en mötesplats mellan kulturer och individer. Det är denna (ideala) bild av staden som de flesta människor har i åtanke när stadens offentliga rum framställs som en demokratisk arena. Staden ger också möjligheter till nya upplevelser och utmaningar. Planeringen å andra sidan har till uppgift att organisera och ordna det sociala livet genom den fysiska utformningen. Det innebär en ambition att skapa en stad för alla. Det är i dessa sammanhang som den ovan förda diskussionen om människors olika erfarenheter och önskemål är viktig att föra fram. Här, liksom i så många andra fält, har den feministiska kritiken varit verkningsfull (se Booth et al. 1996) när det gäller att peka på brister och problem med de rådande strukturerna inom planeringen.

Många av dagens kvinnor känner sig sårbara. De är oroliga för övergrepp, och där-

med för att vistas ute sent på "fel plats" med "fel kläder". Därför utvecklar de olika strategier för att hantera sin rädsla och med syfte att minimera risken för övergrepp.⁴ Kvinnor tenderar att undvika specifika typer av rum, vid vissa tidpunkter på dygnet. Mörka, ensliga och trånga platser med begränsad överblickbarhet upplevs ofta som obehagliga (Listerborn 2000, Andersson 2001). Begränsningen av rörelsefriheten sker ofta rutinmässigt. Hotet om sexuellt våld är något kvinnor tidigt har lärt sig att leva med, och som man anpassar sina liv efter. Denna inskolning leder till att det sexuella våldet naturaliseras. Det utgör en del av vår kultur och är därför också en del av det offentliga stadslivet. Det finns sociala normer kopplade till olika rum – att en ensam kvinna sent ute på natten inbjuder till övergrepp är en inte helt ovanligt uppfattning. Rädslan är knuten till könsrelaterade normer för beteende i det offentliga rummet.

Att kvinnor betraktas som "privata" och män som "offentliga" är en föreställning vi har tampats med under flera sekler, även om kvinnor vunnit rösträtt och allt mer intagit det offentliga rummet och män har tagit större del av det som sker i den privata sfären. Feministiska forskare har kritiserat den dikotomiska konstruktionen av privat och offentligt, då den ofta har inneburit att den privata sidan (det vill säga frågor som rör reproduktion och familjesituationer) har ignorerats. De har hävdats att det privata inbegriper politiska frågor som bör ventileras i offentliga sammanhang. Istället för ett dikotomiskt förhållningssätt har de argumenterat för att se det privata i relation till det offentliga (Staeheli 1996: 604). Denna relation kan beskrivas som ett kontinuum där det ena går in i det andra. Enligt Lynn Staeheli tillåter detta angreppssätt oss att

identifiera rum, intressen och handlingar som är mer eller mindre offentliga utan att hävda att de är absolut eller idealt offentliga till sin karaktär (1996: 605). Det öppnar också upp för förändringar över tid och gör att allmänna antaganden om privata kvinnor och offentliga män blir ogiltiga.

Den ideologiska uppdelning där kvinnor hänvisas till den privata sfären och män till den offentliga ses av många historiker som relaterad till framväxten av det moderna samhället (Bondi & Domosh 1998: 275). Den politiska och ekonomiska struktureringen – med en offentlig kommersiell och beslutsfattande sfär – behövde också en reproducerande enhet, anpassad efter de nya samhällsbehoven. Det borgerliga samhällets ekonomiska ideologi var tätt sammanflätad med synen på könen som komplementära och essentiellt olika – kvinnor som omvårdande och passiva, och män som aktiva och utåtriktade. Arbetsdelningen, med medföljande skillnader i ekonomiska och politiska rättigheter, legitimerades av påstådda medfödda olikheter mellan kvinnor och män (Bondi & Domosh 1998: 277).⁵ Det är alltså en ideologisk uppdelning som kanske inte har varit fullt så utbredd i verkligheten, i alla fall inte för alla samhällsgrupper, men ideologin har likväl influerat många människors upplevelse av stadens offentlighet och möjligheter att delta i det offentliga samtalet.

Flera feministiska forskare (Pollock 1988, Bondi & Domosh 1998, Walkowitz 1992) har ur ett historiskt perspektiv analyserat kvinnors upplevelse av obehag för att röra sig ute i det offentliga rummet. Denna obehagskänsla, eller rädsla, var knuten till speciella sociala normer, det vill säga att den fungerade som socialt ordnande. Olika normer var kopplade till olika klasser, till exempel var arbetarkvinnors rörelsefrihet större än

medelklassens kvinnor. Arbetarklassens kvinnor var begränsade på ekonomiska och sociala grunder, men friare än borgarklassens kvinnor när det gällde att röra sig mellan olika typer av miljöer. Över- och medelklassens kvinnor kunde röra sig i det offentliga rummet när de agerade i omvårdande syften, till exempel i välgörenhetsärenden, eller i kommersiella ärenden, då de gjorde sina inköp. Varuhuset kom på så sätt att bli en kvinnlig offentlig plats.⁶ Men för borgerskapets kvinnor ansågs det inte lämpligt att röra sig på egen hand, och det var viktigt för dem att veta på vilka platser, och vid vilka tider, de inte skulle röra sig om de ville behålla sin status som respektabla (Pollock 1988). Janet Wolff (1994) menar att könsuppdelningen i den moderna borgerliga kulturen var så stark att det omöjligt går att tala om en kvinnlig *flanös* i samma bemärkelse som manliga *flanörer*. Att kvinnor kunde vistas ute i det offentliga rummet, till exempel i varuhuset, går inte att jämföra med det manligt erfarna moderna stadslivet; det flödande, de anonyma mötena och det mållösa strövan-det går inte att tillämpa på företeelser som shopping eller på kvinnor som varande ett offentligt tecken på deras makars välstånd (Wolff 1994: 208).⁷

Begreppen privat och offentligt är redskap för att förstå rädslodiskursens historiska kontext, men även dess samtida ideologiska struktur. Uppdelningen i en privat och en offentlig sfär genomsyrar samhällsstrukturen, likaväl som individers subjektiva upplevelser och vardagsliv. Uppdelningen kan ske utifrån hur platser har definierats, eller utifrån de handlingar som utförs på dessa platser. Uppdelningen mellan det privata och det offentliga har i planeringssammanhang haft ett stort inflytande över hur staden har organiserats. Ett dikotomiskt tänkande kring privat/

offentligt, kvinnor/män, produktion/reproduktion har funnits i grunden, och uppdelningen mellan manligt och kvinnligt definierade handlingar har skapat en könssegraderad stad. Kvinnorna skulle beskyddas genom sitt liv i förorten från det ohälsosamma och farliga offentliga livet i staden. Konsekvenser av den funktionsuppdelade staden, med kvinnor hemarbetande i förorten och männen på arbetsplatserna i innerstaden, lever kvar. Då kvinnor fortfarande står för det mesta av hemarbetet, hämtande och lämnande av barn på dagis och för matinköpen, drabbas de hårt av de långa restider som skapas av att bostäderna ligger långt ifrån servicen. Till det kan läggas att män använder bil mer än kvinnor som istället är beroende av en välfungerande kollektivtrafik.⁸ Uppdelningen mellan en privat och offentlig fysisk utformning och social sfär är således ett viktigt perspektiv på stadens form och människors liv.

Det feministiska angreppssättet och ifrågasättande av de förgivettagna tolkningarna av brottsofferstatistiken har också öppnat upp för förståelser av andra "rädslor" i samhället än dem som berör könsrelationer. Äldre människors rädsla (Smith 1987), homosexuellas rädsla (Tiby 1999) eller rädslor relaterade till klass och etnisk bakgrund (Smith 1987) har satt andra maktrelationer i fokus. För äldre kan rädslan förstås i relation till den försvagade kroppsstyrkan, men också till en mer allmän känsla av maktlöshet. Kvinnors rädsla har dock visat sig vara något de bär med sig under hela sin livstid och som inte ändrar karaktär i någon större utsträckning med stigande ålder (Pain 1991).

De hot som homosexuella upplever har lyft fram frågan huruvida det är könsrelationerna i sig som bör vara i fokus, eller om det snarare handlar om ett heterosexistiskt förtryck (Pain 1991: 428). Men

heterosexismen skulle inte kunna förklara de hot som äldre eller olika etniska grupper upplever. Denna diskussion om olika rädslor pekar på betydelsen av att tydliggöra vilka kategorier som används, både avseende grupper i samhället och typ av brott. Den visar därmed på svårigheten med att tala i så sväpande termer som "brottsförebyggande arbete" och "tryggare städer". Den naturliga frågan blir då: tryggare för vem?

Försummade grupper inom forskningsfältet "rädslans geografi" är framför allt barn, hemlösa och olika etniska grupper. Få studier har berört deras vardag när det gäller rädsla för brott (Pain 2000). Barn upplever ofta offentliga platser som otrygga och anpassar sina liv efter var de törs gå och leka. När det gäller hemlösa är de konkreta hoten många, framförallt hemlösa kvinnor lever ett utsatt liv. Även mäns rädsla, eller brist på rädsla, skulle behöva en fördjupad analys.

Avslutande kommentar

"Rädslans geografi" inbegriper en rad olika uttryck för rädsla och deras relation till det offentliga rummet är inte entydig. Kopplingen mellan det privata och det offentliga är också komplex – fler våldsbrott sker i den privata sfären, medan rädslan är kopplad till ett offentligt rum. De sociala maktrelationerna existerar inte endast i ett offentligt rum, men utsattheten upplevs för de flesta kvinnor mer påtaglig där.

De relationer vi ser idag mellan kön och mellan klasser är en produkt av historiska processer och ett resultat av kamper som utspelats mellan de olika grupperna. Könroller har konstruerats i relation till ekonomiska och politiska kontexter. I ljuset av detta är det därför inte konstigt att kvinnors rädsla för manligt våld i det offentliga rummet inte är ett nytt fenomen.

I denna artikel har jag beskrivit hur forskningsfältet räds-lans geografi har vuxit fram och utvecklats med hjälp av feministisk teori. Den feministiska teorin har bidragit till att skapa en mer komplex och mångfasetterad bild av problemet. Då rädslan främst har kopplats till ett offentligt stadsrum är betydelsen av en offentlig respektive privat sfär högst relevant för förståelsen av varför stadsrummet blir negativt meningsbärande i räds-lans diskurs. Här kan till exempel en historisk bakgrund bidra till att öka förståelsen för kopplingen mellan kön och rum.

Den diskussion jag har fört kring dessa begrepp har pekat mot betydelsen av vilka åtgärder vi väljer att använda i arbetet för att skapa trygghet i samhället. Människors olikartade upplevelser av rädsla kräver en öppenhet i angreppssättet och en privatisering, det vill säga en exkluderande process, kan antas minimera möjligheterna för ett öppet och tolerant samhälle. Idag ser vi tendenser till en ökad övervakningskultur, där gemenskap, delaktighet och samvaro, utgör begrepp som används för att legitimera dessa processer – det privata flyttar ut i det offentliga. Få alternativa angreppssätt har vunnit gehör, men ambitionerna finns och projektet i Toronto är ett exempel på det.

Den trygghet som erbjuds kvinnor framträder ofta i form av beskydd, som till exempel övervakningskameror eller vakter som patrullerar. Handlar det då om att återföra dem till den privata sfären? Genom att skapa privata miljöer i offentligheten kan kvinnor även fortsättningsvis komma att bli stigmatiserade som svaga. I denna process finns det en risk för att kvinnors rädsla används till att legitimera övervakningsinriktade insatser. Detta skeende behöver inte vara avsiktligt utan troligtvis handlar det om en bristande förståelse för grundläggande

könsmaktsrelationer. Jag menar att vi måste ta rädslan på allvar och betrakta den som ett uttryck för en försvagad maktposition, samtidigt som vi motarbetar den ökade övervakningen och kontrollen i samhället. Här behövs nya perspektiv, nya begrepp och nya angreppssätt.

NOTER

1. Se t.ex. Tiby 1991, Koskela 2000, Painter 1992 och Smith 1987.
2. Boken har även filmatiserats av den finska regissören Auli Mantila.
3. Tack till anonym artikelgranskare för denna kommentar.
4. Valentine 1989, Koskela 1999, Mehta och Bondi 1999, Andersson 2001.
5. Denna förståelse av framväxten av det moderna offentliga samhället, som den feministiska analysen bygger på, är främst framförd av Jürgen Habermas. Kritik mot hans historiska analys har framförts från flera håll (se Thompson 1994: 91), bland annat för att endast fokusera på den borgerliga offentliga sfären. Andra offentlighetsdiskurser har existerat tidigare, liksom det fanns andra sociala rörelser samtida med den borgerliga diskursen, vilka stod i konflikt med varandra. Det kan alltså ifrågasättas om det går att tala om en sådan tydlig borgerlig hegemonisk offentlighet. Jag väljer dock att bygga vidare på denna historieskrivning för att tydliggöra ett problem jag uppfattar kan förstås i ljuset av den borgerliga könsuppdelningen mellan privat och offentligt, vilken har haft ett stort kulturell genomslag.
6. Se Emile Zola (1927) *Damernas paradis*, som just handlar om varuhusmiljöerna.
7. Det är bland annat mot denna syn på kvinnors roll i det moderna samhället som Elizabeth Wilson (1991) argumenterar i sin bok *The Sphinx in the City*.

8. Man kan dock hävda, vilket Painter gör, att om kvinnor använde staden som män använder staden, skulle de troligtvis bli mer utsatta för övergrepp. Painter menar att lokala undersökningarna, till skillnad från de större statistiska undersökningar har visat att: 1) sannolikheten för att kvinnor ska bli brottsoffer är proportionerligt större än att män ska bli offer; 2) kvinnor utsätts för ett bredare spektra av brott och hot än vad män gör; 3) kvinnor har specifika brott som de kan utsättas för (Painter 1992: 172).
9. Se t.ex. Tora Friberg (1990).
10. I samband med en studieresa till Toronto, maj 2000, strax efter ett regimskifte i kommunen, uppfattade jag att stora förändringar skulle komma att ske. Kvinnogrupperna var mycket oroad över situationen och såg hur hela deras arbete riskerades att gå förlorat. Någon uppdaterad information om situationen har jag inte, men kraftiga nedskärningar och omstruktureringar kan befäras.

LITTERATUR

- ANDERSSON, BIRGITTA (2001) *Rädslans rum*, Kommunikationsforskningsberedningen.
- BLAKELY, EDWARD J. & GAIL SNYDER, MARY (1997) "Divided We Fall: Gated and Walled Communities in the United States", Nan Ellin (red.) *Architecture of Fear*, Princeton Architectural Press.
- BONDI, LIZ & DOMOSH, MONA (1998) "On the Contours of Public Space: A Tale of Three Women", *Antipode*, volume 30, nr 3.
- BOOTH, CHRIS ET AL. (red.) (1996) *Changing Places. Women's Lives in the City*, Paul Chapman.
- BOVERKET (1998) *Brott, bebyggelse och planering*, Boverket.
- DALY, KATHLEEN & CHASTEEN, AMY L. (1997) "Crime News, Crime Fear, and Women's Everyday Lives", Martha Fineman and Martha McCluskey (red.) *Feminism, Media and the Law*, Oxford University Press.
- FRIBERG, TORA (1990) *Kvinnors vardag. Om kvinnors arbete och liv. Anpassningsstrategier i tid och rum*, Lund University Press.
- GIBSON-GRAHAM, JULIE KATHY (1997) "Postmodern Becomings: From the Space of Form to the Space of Potentiality", Georges Benko and Ulf S. Strohmayr (red.) *Space and Social Theory. Interpreting Modernity and Postmodernity*, Blackwell.
- HABERMAS, JURGEN (1994) "The emergence of the public sphere", *The Polity Reader in Cultural Theory*, Polity Press.
- KOSKELA, HILLE (1999) *Fear, Control and Space. Geographies of Gender, Fear of Violence, and Video Surveillance*, University of Helsinki.
- LIEBERG, MATS (1992) *Att ta staden i besittning. Om ungas rum och rörelser i offentlig miljö*. Byggnadsfunktionslära, Arkitektursektionen, Lunds Universitet.
- LISTERBORN, CARINA (2000) *Om rätten att slippa skyddas. En studie av trygghetskapande och brottsförebyggande projekt och kvinnors rädsla för att röra sig i stadens rum*. Chalmers. SACTH 2000:3 (A)
- MEHTA, ANNA & BONDI, LIZ (1999) "Embodied Discourse: on Gender and Fear of Violence", *Gender, Place and Culture*, Volume 6.
- MOONEY, JAYNE (1997) "Violence, Space and Gender: The Social and Spatial Parameters of Violence against Women and Men", Nick Jewson och Susanne MacGregor (red.) *Transforming Cities: Contested Governance and New Spatial Divisions*, Routledge.
- NEWMAN, OSCAR (1972) *Defensible Space. Crime Prevention through Urban Design*, MacMillan.
- PAIN, RACHEL (1991) "Space, Sexual Violence and Social Control", *Progress in Human Geography*, volume 15.
- (2000) "Place, Social Relations and the Fear of Crime: a Review", *Progress in Human Geography*, volume 24.
- PAINTER, KATE (1992) "Different Worlds: the Spatial, Temporal and Social Dimensions of Female Victimization", David J. Evens et al. (red.) *Crime*,

Policing and Place: Essays in Environmental Criminology, Routledge.

POLLOCK, GRISELDA (1988) "Modernity and the Spaces of Femininity", *Vision and Difference – Femininity, Feminism and the Histories of Art*, Methuen.

SMITH, SUSAN (1987) "Fear of Crime: Beyond a Geography of Deviance", *Progress in Human Geography*, volume 11.

SMITH, SUSAN (1989) "Social Relations, Neighbourhood Structure, and the Fear of Crime in Britain", David J. Evans and David T. Herbert (red.) *The Geography of Crime*, Routledge.

SNELLMAN, ANJA (2000) *Rädslans geografi*, övers. Camilla Frostell, Norstedt.

STAEHEL, LYNN (1996) "Publicity, Privacy, and Women's Political Action", *Environment and Planning D: Society and Space*, volume 14.

STANKO, ELIZABETH (1990) *Everyday Violence*, Virago.

THOMPSON, JOHN (1994) "The Theory of the Public Sphere: A Critical Appraisal", *The Polity Reader in Cultural Theory*, Polity Press.

TIBY, EVA (1991) "Kvinna och rädd?", Gunilla Wiklund (red.) *Rädslan för brott*, BRÅ-rapport, nr 2.

TIBY, EVA (1999) *Hatbrott? : homosexuella kvinnors och mäns berättelser om utsatthet för brott*, Stockholms universitet.

VALENTINE, GILL (1989) "The Geography of Women's Fear", *Area* volume 21.

WALKOWITZ, JUDITH R. (1992) *City of Dreadful Delight. Narratives of Sexual Danger in Late-Victorian London*, University Chicago Press.

WEKERLE, R. GERDA & WHITZMAN, CAROLYN (1994) *Safer Cities. Guidelines for Planning, Design and Management*, Van Nostrand Reinhold.

WILSON, ELIZABETH (1992) *The Sphinx in the City. Urban Life, the Control of Disorder, and Women*, University of California Press.

WOLFF, JANET (1994) "The Invisible Flâneuse: Women and the Literature of Modernity", *The Polity Reader in Cultural Theory*, Polity Press.

ZOLA, EMILE (1927) *Damernas paradis*, Bröderna Lindströms Förlags AB.

SUMMARY

The intensified demand for security, safety and crime prevention is creating a growing industry all over the world. Parallel with the development of crime prevention and the discussion of security measures, women's fear of male violence has been made visible. This is mostly due to women's grassroots organisations and the work of feminist researchers.

Feminists have argued against the findings from previous quantitative investigations, pointing out that women experience a fear that differs from men's, due to the threat of sexual violence. This research has also increased our understanding of other groups' fears in present day society.

The concepts of private and public are relevant to the discussion, because fear is strongly connected to public urban spaces. Definitions of these concepts vary, and they can be connected to spatial, legal, political, or social issues. If consideration is given to the historical context in which these concepts appear, the nature of the social organisation of the gender dichotomy in space becomes clearer.

Measures to secure public safety often focus on the importance of creating a sense of community in the public space. These measures include the creating of private spheres within a public space by building enclosed spaces or providing guards. An understanding of the nature of fear and a concept of public space as multiple and complex will lead to demands for other solutions than those of creating enclosures and borderlands within the urban public space.

CARINA LISTERBORN

Tema Stadsbyggnad,
Chalmers Tekniska Högskola
412 96 Göteborg